

مقایسه سرشت و منش در افراد معتاد به مواد مخدر و غیرمعتاد

عباس ابوالقاسمی^۱، آذر کیامرثی^۲، سویل مومنی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۱۰/۰۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۰۲/۱۲

چکیده

هدف: هدف این مطالعه مقایسه ابعاد سرشت و منش در افراد معتاد به مواد مخدر و افراد غیرمعتاد بود.
روش: روش این پژوهش از نوع علی-مقایسه‌ای بود. جامعه آماری این تحقیق را تمامی معتادان شهر اردبیل تشکیل می‌دادند که در زمان انجام تحقیق به یکی از مراکز ترک اعتیاد این شهر مراجعه کرده بودند. نمونه این پژوهش شامل ۶۰ فرد معتاد به مواد مخدر و ۶۰ همتای غیرمعتاد بود که از میان ۳ مرکز ترک اعتیاد شهر اردبیل به روش تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه ابعاد سرشت و منش استفاده شد. **یافته‌ها:** نتایج نشان داد میانگین نمرات اجتناب از آسیب و نوجویی در افراد معتاد به مواد مخدر از افراد غیرمعتاد به طور معناداری بیشتر بود. همچنین، میانگین نمرات پاداش وابستگی، همکاری و خود راهبری در افراد معتاد از افراد غیرمعتاد به طور معناداری کمتر بود. **نتیجه‌گیری:** این نتایج بیان می‌کند که ابعاد سرشت و منش، شدت اعتیاد را در افراد معتاد تحت تاثیر قرار می‌دهند.

کلید واژه‌ها: اعتیاد، سرشت، منش

۱. دانشیار گروه روان‌شناسی دانشگاه محقق اردبیلی. پست الکترونیک: Abolghasemi1344@uma.ac.ir

۲. مربی گروه روان‌شناسی بالینی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل

۳. دانشجوی دکتری مشاوره آکادمی دولتی آنکارا

مقدمه

معضل سوء مصرف موادمخدر یکی از چهار بحران جهانی و عمده ترین بحران اجتماعی کشور ایران است که با سایر جنبه های اقتصادی، فرهنگی و... ارتباط تنگاتنگی دارد (صاحب الزمانی، آلیلو، رشیدی و مشکویی، ۱۳۸۸). اگرچه بر عامل های اجتماعی در گرایش به مواد مخدر تاکید بسیار می شود، اما سوء مصرف می تواند با فرایندهای زیستی، روانی و شخصیتی نیز ارتباط داشته باشد. سرشت^۱ و منش^۲ از متغیرهایی هستند که در شکل گیری و تشدید سوء مصرف مواد نقش دارند. دیدگاه کلونینجر^۳ با تاکید بر پارامترهای زیست شناسی، یک چارچوب نظری محکم در باب شخصیت پدید آورده است که هم شخصیت بهنجار و هم شخصیت نابهنجار را در بر می گیرد. براساس این دیدگاه، شخصیت از اجزای سرشت و منش تشکیل شده است (ابوالقاسمی، بهاری، نریمانی و زاهد، ۱۳۹۰). کلونینجر (۱۹۹۱) در مدل عصبی-زیستی خود مطرح کرده است که سامانه های سرشت در مغز دارای سازمان یافتگی کارکردی و متشکل از سامانه های متفاوت و مستقل از یکدیگر برای فعال سازی، تداوم و بازداري رفتار در پاسخ گویی به گروه های معینی از محرک ها هستند. وی چهار بعد نوجویی، آسیب پرهیزی، پاداش وابستگی و پشتکار را برای سرشت معرفی کرد. منش شامل دریافت های منطقی درباره خود، دیگران و دنیا است و بیشتر ویژگی هایی را شامل می شود که تحت تاثیر عوامل محیطی در ساختار شخصیت فرد به وجود می آید. کلونینجر سه بعد خود راهبری، خودفراروی و همکاری برای منش در نظر گرفته است (کلونینجر، ۱۹۹۱؛ به نقل از کاویانی، ۱۳۸۲). نظریه کلونینجر (۱۹۹۱) در مورد ابعاد سرشت و منش بویژه در زمینه سوء مصرف مواد به چند دلیل مهم است. نخست، ارزیابی رفتار در ابعاد سرشت و منش (برای مثال تکانشوری، عدم تحمل و...) برای شروع و ادامه وابستگی به مواد حایز اهمیت است. برای مثال، افراد تکانشور با نوجویی بالا در هنگام محدودیت از پاداش مواد، دچار سرخوردگی بیشتر شده و در نتیجه ممکن است تحت تاثیر تجربه منفی بیشتری در هنگام پرهیز از مصرف مواد قرار گیرند. دوم، ارزیابی زمینه سرشت و منش صفات ارثی هستند

که این صفات ممکن است نقش میانجی روابط بین ژنوتیپ‌ها و رفتار مصرف مواد باشند (الواینو، کیوی ماکی، ویاکاری، اکلانده و کلتی کانگاس-جاروینن^۱، ۲۰۰۵). برای مثال، الواینو و همکاران (۲۰۰۵) به این نتیجه رسیدند که نوجویی به صورت غیرمستقیم و به وسیله گیرنده دوپامین D4 بر رفتار مصرف مواد اثر می‌گذارد. سوم، سیستم‌های درگیر در پردازش و پاسخ به اشتیاق، بیزاری و محرک‌های جدید با ابعاد خلق و خو مرتبط بوده و ممکن است زمینه ساز رفتار مصرف مواد باشند (چادهری^۲ و همکاران، ۲۰۰۶). چهارم، ارتباط دارویی با ابعاد سرشت و منش ممکن است مربوط به پاتوفیزیولوژی اعتیاد به مواد باشد (کنی و مارکو^۳، ۲۰۰۱). در برخی مطالعات گزارش شده است که اجتناب از آسیب و وابستگی پاداش تا حدی با شروع استعمال دخانیات و شدت وابستگی آن مرتبط است (برای مثال پومرلایو، پومرلایو، فلس لند و باسون^۴، ۱۹۹۲؛ ویلس، واکارو و مک نما^۵، ۱۹۹۴؛ اتر، پلیسولو، پومرلایو، دساینه‌هیلایر^۶، ۲۰۰۳؛ ویلس و کلیری^۷، ۱۹۹۹؛ هیس، مادن، لوتکس و مارتین^۸، ۱۹۹۵). اگرچه در مطالعات دیگر بین وابستگی پاداش و وابستگی به مواد ارتباط منفی گزارش شده است (اتر و همکاران، ۲۰۰۳). در پژوهشی گرا، زای مویک، تیمپانو، زامبلی و بگاران^۹ (۲۰۰۰) نشان دادند که نوجویی با عملکرد سیستم دوپامینرژیک در دو گروه معتاد و عادی ارتباط منفی دارد، ولی این ارتباط با سیستم سروتونرژیک تنها در گروه معتاد منفی بود. همچنین، نتایج این پژوهش نشان داد که اجتناب از آسیب با سیستم سروتونرژیک در گروه افراد عادی ارتباط مثبتی دارد و این ارتباط در معتادان معنادار نبود. لونتھال^{۱۰} و همکاران (۲۰۰۷) در پژوهشی نشان دادند که افراد دارای نوجویی بالا در هنگام کناره‌گیری و پرهیز از مواد، نشانه‌های ترک نیکوتین، اثرات منفی و ولع مصرف سیگار بیشتری را گزارش می‌کنند. افراد با اجتناب از آسیب بالا در مورد پرهیز از استعمال دخانیات، تأثیرات منفی بیشتر و انگیزه بالاتر مصرف را در هنگام پرهیزانی گزارش کردند. اما در این پژوهش بین بعد پاداش و وابستگی و پرهیز از

1. Elovainio, Kivimäki, Viikari, Ekelund & Keltikangas-Järvinen
2. Chaudhri
3. Kenny & Markou
4. Pomerleau, Pomerleau, Flessland & Basson
5. Wills, Vaccaro & McNamara
6. Etter, Pélissolo, Pomerleau & de Saint-Hilaire
7. Wills & Cleary
8. Heath, Madden, Slutske & Martin
9. Gerra, Zaimovic, Timpano, Zambelli & Begarani
10. Leventhal

استعمال دخانیات ارتباطی به دست نیامد. اورن، اورن، یانکار و ارکیران^۱ (۲۰۰۷) در پژوهشی نشان دادند که از میان ابعاد سرشت، بیماران وابسته به مواد مخدر نسبت به بیماران وابسته به الکل نمرات بالاتری در نوجویی و نمرات پایین تری در پاداش وابستگی دارند. بیماران وابسته به موادمخدر از میان ابعاد منش، نمرات پایین تری در خودراهبری و پشتکار داشتند. مارمانی^۲ (۲۰۰۹) در پژوهشی روی معتادان به هرویین نشان داد که بین معتادان به هرویین و گروه کنترل در افسردگی و هیپومانی تفاوت معناداری به دست نیامد، در حالی که میانگین نمرات معتادان به هرویین در سیکلوتیمی و تحریک پذیری از گروه کنترل به طور معناداری بیشتر بود. همچنین، تحلیل تمیز نشان داد که این دو متغیر توانایی تفکیک دو گروه معتاد و کنترل را دارند اما بین دو گروه معتاد و گروه دارای تشخیص بیماری به همراه اعتیاد به هرویین تمایزی به دست نیامد. همایونی^۳ (۲۰۱۱) در پژوهشی دریافت که افراد معتاد در روان رنجوری نمره بالاتر و در گشودگی، برون گرایی، وظیفه شناسی و خودآگاهی نمرات پایین تری داشتند.

در مجموع، با توجه به نقش ابعاد سرشت و منش در بروز علائم گوناگون اختلال‌های روانپزشکی، یافته‌های متفاوت و تحقیقات محدود در این زمینه، انجام این پژوهش اهمیت دارد. بنابراین، سؤال پژوهش حاضر این است که آیا بین ابعاد سرشت و منش در افراد معتاد و غیر معتاد تفاوت وجود دارد؟

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه گیری

این تحقیق از نوع علی-مقایسه‌ای بوده که در آن ابعاد سرشت و منش در دو گروه معتاد به مواد مخدر و غیرمعتاد مقایسه شده‌اند. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی افراد معتاد به مواد مخدر مراجعه کننده به مراکز ترک اعتیاد شهر اردبیل در سال ۱۳۹۰ است. نمونه این پژوهش شامل ۶۰ نفر معتاد به مواد مخدر مراجعه کننده به مراکز ترک اعتیاد شهر اردبیل و ۶۰ نفر غیرمعتاد از اعضای خانواده و وابستگان درجه اول معتادان است که به صورت زیر انتخاب شدند: از میان مراکز ترک اعتیاد شهر اردبیل ۳ مرکز به صورت تصادفی انتخاب و

سپس ۶۰ معتاد از میان مراجعان معتاد به مواد مخدر به صورت تصادفی انتخاب شدند. همچنین ۶۰ نفر از میان افراد غیرمعتاد از خانواده‌ها و وابستگان درجه اول آنها به عنوان گروه مقایسه انتخاب شدند. ملاک‌های ورود به پژوهش در افراد معتاد عبارت بودند از: ۱- معتاد به مواد مخدر، ۲- دامنه سنی ۲۰ تا ۴۵ سال، ۳- دامنه تحصیلات سیکل تالیسانس، ۴- عدم سابقه بیماری جسمی مزمن، ۵- عدم سابقه بیماری روانی، ۶- گذشت حداقل دو سال از اعتیاد. ملاک‌های ورود به پژوهش در افراد غیرمعتاد عبارت بودند از: ۱- عدم اعتیاد به مواد مخدر و عدم سابقه استفاده از مواد، ۲- دامنه سنی ۲۰ تا ۴۵ سال، ۳- دامنه تحصیلات سیکل تالیسانس، ۴- عدم سابقه بیماری جسمی مزمن و ۵- عدم سابقه بیماری روانی و عدم استفاده از داروهای روان گردان.

ابزار

پرسشنامه سرشت و منش^۱: این پرسشنامه توسط کلونینجر، پریزابک، سوراکیک و وتزل^۲ در ۱۹۹۴ برای اندازه‌گیری سرشت، زیست ژنتیکی و منش اکتسابی ساخته شده است. دارای ۱۲۵ سؤال بوده و هر آزمودنی به این سؤالات با انتخاب یکی از گزینه‌های صحیح و غلط پاسخ می‌دهد و این سؤالات به صورت صفر و یک نمره‌گذاری می‌شوند. کایوانی و پورناصح (۱۳۸۴) ضرایب همسانی درونی این پرسشنامه را در مقیاس‌های هفت گانه در دامنه‌ای از ۰/۵۵ تا ۰/۸۰ و ضرایب اعتبار بازآزمایی آن را در دامنه‌ای از ۰/۷۳ تا ۰/۹۰ گزارش کرده‌اند. بین مقیاس‌های چهارگانه سرشت با هم و مقیاس‌های سه‌گانه منش همبستگی‌های ضعیف تا متوسط (کمتر از ۰/۴۰) وجود دارد، به غیر از همبستگی خودراهبری و آسیب‌پرهیزی که بالاتر از ۰/۴۰ است. تنها همبستگی بالاتر از ۰/۴۰ بین ابعاد سه‌گانه منش مربوط به همکاری و خودراهبری است.

یافته‌ها

میانگین و انحراف معیار سن معتادان به مواد مخدر و افراد غیرمعتاد به ترتیب ۳۸/۵۱ (۳/۵۹) و ۳۷/۲۴ (۴/۱۰) است. ۵۸/۴ درصد معتادان دیپلم، ۲۸/۳ درصد فوق‌دیپلم و

1. Temperament and Character Inventory

2. Przybeck, Svrakic & Wetzel

۱۳/۳ درصد لیسانس داشتند. در صورتی که ۴۳/۳ درصد افراد غیرمعتاد دیپلم، ۲۱/۷ درصد فوق دیپلم و ۳۵ درصد لیسانس بودند. ۳۵ درصد معتادان مجرد و ۶۵ درصد متأهل بودند؛ در افراد غیرمعتاد ۳۳/۳ درصد مجرد و بقیه متأهل بودند. در جدول زیر آماره‌های توصیفی نمرات سرشت و منش به تفکیک گروه‌ها ارایه شده است.

جدول ۱: آماره‌های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه به تفکیک گروه

متغیرها	معتاد M±SD	بهنجار M±SD
نوجویی	۹/۹۰±۲/۸۹	۸/۰۲±۳/۲۷
اجتناب از آسیب	۹/۹۲±۳/۳۸	۸/۶۸±۳/۶۹
پشتکار	۳/۲۰±۱/۳۴	۳/۵۲±۱/۱۱
پاداش وابستگی	۱۲/۰۸±۳/۳۵	۱۴/۱۸±۲/۷۹
خود فراروی	۱۰/۴۵±۳/۰۳	۱۰/۸۸±۲/۸۲
خود راهبری	۱۲/۰۸±۳/۳۶	۱۴/۱۸±۲/۷۹
همکاری	۱۵/۲۷±۳/۸۸	۱۷/۵۰±۲/۳۷

برای بررسی تفاوت‌ها در دو گروه از تحلیل واریانس چندمتغیری استفاده می‌شود. یکی از پیش شرط‌های این آزمون برابری ماتریس کواریانس‌ها است. نتایج آزمون باکس حکایت از برقراری این پیش شرط داشت ($F=۲/۸۵$, $P>۰/۰۵$, $M=۲۰/۰۸$). پیش شرط دیگر این آزمون برابری واریانس‌های خطاست. نتایج آزمون لون نشان داد در متغیر نوجویی ($F=۰/۹۵$, $P>۰/۰۵$)، اجتناب از آسیب ($F=۰/۴۶$, $P>۰/۰۵$)، خودراهبری ($F=۱/۹۴$, $P>۰/۰۵$)، پشتکار ($F=۱/۲۳$, $P>۰/۰۵$)، پاداش وابستگی ($F=۱/۵۵$, $P>۰/۰۵$) و خودفراروی ($F=۰/۰۰۱$, $P>۰/۰۵$) شرط برابری برقرار است و تنها در متغیر همکاری ($F=۱۰/۶۸$, $P<۰/۰۰۱$) این شرط لحاظ نشده است.

نتایج تحلیل مانوآ نشان داد که تفاوت معناداری در ترکیب خطی متغیرها بین دو گروه وجود دارد ($F=۰/۸۸۱$ ، معذور اتا، $F=۱۴/۳۹۰$, $P<۰/۰۰۱$, $F=۰/۸۸۵$ ، لامبدای ویلکز). برای بررسی الگوهای تفاوت از تحلیل واریانس تک متغیری به شرح زیر استفاده شد.

جدول ۲: نتایج تحلیل واریانس تک متغیری برای بررسی الگوهای تفاوت در دو گروه

متغیرها	میانگین مجذورات	آماره F	معناداری	مجذور اتا
نوجویی	۱۰۶/۴۱	۱۱/۱۹	۰/۰۰۰۵	۰/۰۸۷
پاداش وابستگی	۱۳۲/۳۰	۱۳/۸۹	۰/۰۰۰۵	۰/۱۰۵
اجتناب از آسیب	۴۵/۶۳	۳/۶۴	۰/۰۵	۰/۰۳۰
پشتکار	۳/۰۱	۱/۹۹	۰/۱۶	-
خودراهبری	۴۲۵/۶۳	۱۸/۴۴	۰/۰۰۰۵	۰/۱۳۵
همکاری	۱۴۹/۶۳	۱۴/۴۶	۰/۰۰۰۵	۰/۱۰۹
خود فراروی	۵/۶۳	۰/۶۶	۰/۴۲	-

همان گونه که در جدول فوق مشاهده می شود تفاوت معناداری بین دو گروه در نوجویی ($F=11/190, P< 0/001$)، پاداش وابستگی ($F=13/890, P< 0/001$)، و اجتناب از آسیب ($F=3/640, P< 0/05$) در ابعاد سرشت و همچنین در خودراهبری ($F=18/440, P< 0/001$) و همکاری ($F=14/460, P< 0/001$) از ابعاد منش وجود دارد. با توجه به آماره های توصیفی در نوجویی و اجتناب از آسیب گروه معتاد نمرات بالاتری دریافت کرده اند و در پاداش وابستگی، خودراهبری و همکاری گروه بهنجار نمرات بالاتر داشته اند.

بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر مقایسه ابعاد سرشت و منش در افراد معتاد به مواد مخدر و افراد غیر معتاد بود. نتایج پژوهش نشان داد که میانگین نمرات نوجویی در افراد معتاد از افراد غیر معتاد به طور معناداری بیشتر است. این یافته در چارچوب نتایج پژوهش های دیگر (برای مثال مک کوان^۱، ۱۹۸۹؛ مک کوان، جانسون و شور^۲، ۱۹۹۴؛ رایب، دیس چینگر، کافی را و رید^۳، ۲۰۰۶) قرار دارد. پس می توان بیان کرد که معتادان به مواد مخدر به علت نوجویی بالاتر، اضطراب و عصبانیت را تجربه کرده و مشکلات اجتماعی و هیجانات شدید را با روش های ناپخته تنظیم می کنند. در تبیین این یافته نیز می توان گفت که افراد دارای نوجویی بالا، دنبال تجربیات جدید بوده، در کنترل خود ناتوان بوده و در تصمیم گیری ها تکانشی و غیرمنطقی عمل کرده و در نتیجه گرایش به سوی رفتارهای

1. McCown 2. Johnson & Shure 3. Ryb, Dischinger, Kufera & Read

پرخاطر به ویژه مواد مخدر را دارند. همچنین، می توان گفت که افراد نوجو معمولاً راغب به فعالیت های اکتشافی، خواهان تحریک و هیجان و مخالف با یکنواختی هستند و تمایل دارند که چیزهای جدید را تجربه کنند. همچنین، این افراد با اطلاعات بسیار اندک و شتابزده تصمیم گیری می کنند که این ویژگی ها سبب می شود که این افراد بیشتر در معرض خطر بوده و در نهایت به مواد مخدر پناه ببرند.

نتایج نشان داد که میانگین نمرات اجتناب از آسیب در افراد معتاد به مواد مخدر از افراد غیرمعتاد به طور معناداری بیشتر است. این یافته در چارچوب نتایج پژوهش های دیگر (برای مثال مک کوان، ۱۹۸۹؛ مک کوان و همکاران، ۱۹۹۴؛ رایب و همکاران، ۲۰۰۶؛ آیزنک، ۱۹۸۵؛ زاگرم، ۱۹۹۳) است. بالا بودن اجتناب از آسیب که با ویژگی های همچون فرار و اجتناب از موقعیت های خطرناک، محتاط و منزوی مشخص می شود، به عنوان سدی در برابر علائم اعتیاد و تحریک پذیری عمل می کند. این افراد در اثر استفاده از مواد، عزت نفس کاذب کسب کرده و بدون توجه به پیامدهای رفتاری و موقعیتی آسیب زا دست به عمل می زنند. پایین بودن ویژگی های اجتناب از آسیب همچون اعتماد به نفس در مقابل بلا تکلیفی، منجر به تلاش های زیاد با حداقل ناراحتی شخص می شود و ضرر این حالت، عدم پاسخ دهی به خطر و خوش بینی غیر واقعی است و نتایج بالقوه پرخاطر آن در موقعیت هایی است که احتمال خطر زیاد بوده و کاملاً در جهت شدت افزایش علائمی مانند تحریک پذیری و تکانشوری افراد دارای اعتیاد به مواد مخدر است (زاگرم، ۱۹۹۳). در تبیین این یافته می توان گفت افرادی که در اجتناب از آسیب نمرات بالاتری می گیرند، قادر به کنترل خود نبوده و در نتیجه احتمال گرایش به مصرف مواد در آنها بیشتر می شود.

نتایج نشان داد که بین میانگین نمرات پشتکار در افراد معتاد و افراد غیرمعتاد تفاوت معناداری وجود ندارد. این یافته در چارچوب نتایج پژوهش های دیگر (برای مثال الوابینو و همکاران، ۲۰۰۵؛ پومرلایو و همکاران، ۱۹۹۲؛ ویلس و همکاران، ۱۹۹۴؛ اتر و

همکاران، ۲۰۰۳؛ پورپر-کواکیل^۱ و همکاران، ۲۰۱۰) نیست. نتایج این پژوهش‌ها نشان داده است که پشتکار کمتر، آسیب‌پذیری افراد معتاد را بیشتر می‌کند. بنابراین، می‌توان تبیین کرد که ترجیح پاداش‌های فوری، تمایل به ماجراجویی، نوجویی، یافتن راه‌های ساده برای دستیابی به پاداش، عدم پشتکار و اصرار در انجام امور و همچنین زمان کوتاه واکنش فردی از مولفه‌هایی است که معتادان را در معرض خطر بیشتر قرار می‌دهد (مک کوان و همکاران، ۱۹۹۴).

نتایج نشان داد که میانگین نمرات پاداش وابستگی در افراد معتاد به مواد مخدر از افراد غیرمعتاد به طور معناداری کمتر است. این یافته در چارچوب نتایج پژوهش‌های دیگر (برای مثال الواینو و همکاران، ۲۰۰۵؛ پومرلایو و همکاران، ۱۹۹۲؛ ویلس و همکاران، ۱۹۹۴؛ اتر و همکاران، ۲۰۰۳؛ پورپر-کواکیل و همکاران، ۲۰۱۰) است. افرادی که در پاداش وابستگی نمرات پایینی می‌گیرند دارای رفتارهای سرد و منزوی، شکننده و غیرمسئولانه هستند و افرادی که همکاری پایین دارند، خودبین، متعصب، سرزنش‌کننده و کینه‌توزاند.

نتایج نشان داد که میانگین نمرات همکاری و خود راهبری در افراد معتاد به مواد مخدر از افراد غیرمعتاد به طور معناداری کمتر است. این یافته در چارچوب نتایج پژوهش‌های دیگر (پورپر-کواکیل و همکاران، ۲۰۱۰؛ ابرین^۲، ۱۹۹۶؛ کیم^۳ و همکاران ۲۰۱۰؛ وان دی جک، لاین اسکار، کان، ورکس و بیوتلار^۴، ۲۰۱۱) قرار دارد. نتایج حاکی از آن است که افراد معتاد به مواد مخدر سطوح پایینی از خودراهبری و همکاری را نشان می‌دهند. در تبیین این یافته می‌توان گفت که سطوح پایین خودراهبری و همکاری در این افراد بر اساس رویکردهای عصب شناختی نشان دهنده مفهوم‌گزینی و بازداری پاسخ است که این مساله افراد معتاد به مواد مخدر را بیشتر در معرض خطر تکانشوری و مشکلات رفتاری قرار می‌دهد (بیدرمن^۵ و همکاران، ۲۰۰۸). سطوح پایینی از خودراهبری و همکاری با سطوح بالایی از مشکلات رفتاری، تکانشوری، اضطراب/افسردگی، مشکلات توجه، مشکلات رفتاری و رفتارهای خشن در افراد دارای اعتیاد به مواد مخدر ارتباط دارد.

همچنین، نتایج نشان داد که بین میانگین نمرات خود فراروی در افراد معتاد و افراد غیرمعتاد تفاوت معناداری وجود ندارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های دیگر (پورپر-کواکیل و همکاران، ۲۰۱۰؛ ابرین، ۱۹۹۶؛ کیم و همکاران، ۲۰۱۰؛ وان دی جک و همکاران، ۲۰۱۱؛ کلونینجر و سوراکیک^۱، ۲۰۰۵) ناهمسو است. در تبیین این یافته نیز می‌توان گفت که خودفراروی با ایمان مذهبی و متانت و صبوری غیرمشروط همراه بوده و به عنوان مانعی برای تکانشوری در این افراد است. محدود بودن نمونه به مردان، منحصر بودن تحقیق به شهر اردبیل، عدم کنترل نوع مواد مخدر و میزان مصرف و عدم کنترل داروها از محدودیت‌های این پژوهش است که در تعمیم نتایج می‌بایست احتیاط کرد. تحقیق روی کسانی که هنوز شروع به مصرف متادون نکرده‌اند، می‌تواند نتایج مطمئن‌تری به دست دهد. همچنین، پیشنهاد می‌شود که این پژوهش در سنین مختلف و در جمعیت زنان معتاد به مواد مخدر نیز صورت گیرد. از این نتایج می‌توان در پیشگیری و آسیب‌شناسی افراد معتاد استفاده کرد و روش‌های آموزشی و درمانی را به صورت بلندمدت برای بهبود ابعاد سرشت و منش معتادان به موادمخدر به کار برد.

۱۳۴

134

منابع

- ابوالقاسمی، عباس؛ بهاری، محمد؛ نریمانی، محمد و زاهد، عادل (۱۳۹۰). ارتباط ابعاد سرشت و منش با علایم اختلال اسکیزوفرنی در مردان. *بهبود*، ۱۵ (۴)، ۲۷۱-۲۶۵.
- صاحب‌الزمانی، محمد؛ آلیلو، لیلیا؛ رشیدی، علی و مشکویی، علی (۱۳۸۸). بررسی خصوصیات شخصیتی با استفاده از پرسشنامه چند وجهی شخصیتی مینه سوتا در معتادین مراجعه‌کننده به مراکز درمانی شهر تهران در سال ۱۳۸۷. *مجله پزشکی ارومیه*، ۲۰ (۴)، ۲۹۷-۲۹۰.
- کاویانی، حسین و پورناصح، مهر انگیز (۱۳۸۴). اعتبار یابی و هنجار‌سنجی پرسشنامه سرشت و منش کلونینجر در جمعیت ایرانی. *مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران*، ۶۳ (۲)، پیاپی ۵۰، ۸۹-۹۸.
- کاویانی، حسین (۱۳۸۲). *نظریه زیستی شخصیت*. چاپ اول، تهران: انتشارات سنا.

سال هفتم شماره ۳۷، تابستان ۱۳۹۲
Vol: 7, No: 27, Fall 2013

Biederman, J., Petty, C.R., Dolan, C., Hughes, S., Mick, E., Monuteaux, M.C., Faraone, S. V. (2008). The long-term longitudinal course of oppositional defiant disorder and conduct disorder in ADHD boys: findings from a controlled 10-year prospective longitudinal follow-up study. *Psychological Medicine*, 38(7), 1027-1035.

- Chaudhri, N., Caggiula, A., Donny, E., Palmatier, M., Liu, X., & Sved, A. (2006). Complex interactions between nicotine and nonpharmacological stimuli reveal multiple roles for nicotine in reinforcement. *Psychopharmacology*, *184*, 353–366.
- Cloninger, C. R. (1991). *Brain networks underlying personality development*. In B. J. Carroll & J. E. Barrett (Eds.), *Psychopathology and the brain*, New York, Raven Press, 183–200.
- Cloninger, C. R., Przybeck, T. R., Svrakic, D. M., Wetzell, R. D. (1994). *The Temperament and Character Inventory (TCI): a Guide to its Development and Use*, Center for Psychobiology of Personality, Washington University, St Louis.
- Cloninger, C. R., & Svrakic, D. M. (2005). *Personality disorders*. In B. J. Sadock, V. A. Sadock (Eds.), *Comprehensive textbook of psychiatry* (Eight Edition, pp. 2063–2105). Philadelphia, Lippincott Williams & Wilkins.
- Elovainio, M., Kivimäki, M., Viikari, J., Ekelund, J., & Keltikangas-Järvinen, L. (2005). The mediating role of novelty seeking in the association between the type 4 dopamine receptor gene polymorphism and cigarette-smoking behavior. *Personality and Individual Differences*, *38*(3), 639–645.
- Etter, J. F., Pélissolo, A., Pomerleau, C. S., & de Saint-Hilaire, Z. (2003). Association between smoking and heritable temperament traits. *Nicotine & Tobacco Research*, *5*(3), 401–409.
- Evren, C., Evren, B., Yancar, C., Erkiran, M. (2007). Temperament and Character Model of Personality Profile of Alcohol- and Drug-Dependent Inpatients. *Comprehensive Psychiatry*, *48*, 283–288.
- Eysenck, H. J. (1985). Behaviorism and clinical psychiatry. *International Journal of Social and Psychiatry*, *31*, 163–169.
- Gerra, G., Zaimovic, A., Timpano, M., Zambelli, U., & Begarani. M. (2000). Neuroendocrine Correlates of Temperament Traits in Abstinent Opiate Addicts. *Journal of Substance Abuse*, *11*(4), 337–345.
- Heath, A. C., Madden, P. A. F., Slutske, W. S., & Martin, N. G. (1995). Personality and the inheritance of smoking behavior: A genetic perspective. *Behavior Genetics*, *25*(2), 103–117.
- Homayouni, A. (2011). The role of personality traits and religious beliefs in tendency to addiction. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, *30*, 851 – 855.
- Maremmani, I. (2009). Affective temperaments in heroin addiction. *Journal of Affective Disorders* *117*, 186–192
- Kenny, P., & Markou, A. (2001). Neurobiology of the nicotine withdrawal syndrome. *Pharmacology, Biochemistry and Behavior*, *70*(4), 531–549.
- Kim, H.W, Cho, S.C, Kim, B.N, Kim, J. W, Shin, M. S, Yeo, J. Y. (2010). Does oppositional defiant disorder have temperament and psychopathological profiles independent of attention deficit/hyperactivity disorder? *Comprehensive Psychiatry*, *51*, 412–418.
- Leventhal, A.M., Waters, A. J., Boyd, S., Moolchan, E. T., Heishman, S. J., Lerman, C., Pickworth, W. B. (2007). Associations between Cloninger's temperament dimensions and acute tobacco withdrawal. *Addictive Behaviors*, *32*, 2976–2989.
- McCown, W. (1989). The relationship between impulsivity, empathy and involvement in Twelve Step self-help substance abuse treatment groups. *British Journal of Addiction*, *84*, 391–393.

- McCown, W.G., Johnson, J.L., & Shure, M.B. (1994). *The impulsive client: Theory, research and treatment*. New York: American Psychological Association.
- Oberien, J. L. (1996). The Junior Temperament and Character Inventory: preliminary validation of a child self-report measure. *Psychological Reports, 84*, 1127-38.
- Pomerleau, C. S., Pomerleau, O.F., Flessland, K. A., & Basson, S. M. (1992). Relationship of Tridimensional Personality Questionnaire scores and smoking variables in female and male smokers. *Journal of Substance Abuse, 4*(2), 143-154.
- Purper-Ouakil D, Cortese, S, Wohl, M., Aubron, V., Orejarena, S., Michel, G., Asch, M., Mouren, M.C., Gorwood, P. (2010). Temperament and character dimensions associated with clinical characteristics and treatment outcome in attention-deficit/hyperactivity disorder boys. *Comprehensive Psychiatry, 51*, 286-292.
- Ryb, G.E., Dischinger, P.C., Kufera, J.A., & Read, K.M. (2006). Risk perception and impulsivity: Association with risky behaviors and substance abuse disorders. *Accidental Annual Preview, 38*, 567-573.
- Wills, T.A., & Cleary, S. D. (1999). Peer and adolescent substance use among 6th-9th Graders: Latent growth analyses of influence versus selection mechanisms. *Health Psychology, 18*(5), 453-463.
- Wills, T.A., Vaccaro, D., & McNamara, G. (1994). Novelty seeking, risk taking, and related constructs as predictors of adolescent substance use: An application of Cloninger's theory. *Journal of Substance Abuse, 6*(1), 47- 53.
- Van Dijk, F. E., Lappenschaar, M., Kan, C. C., Verkes, R. J., Buitelaar, J. K. (2011). Symptomatic overlap between attention-deficit/hyperactivity disorder and borderline personality disorder in women: the role of temperament and character traits. *Comprehensive Psychiatry, 10*, 1016, 1-9.
- Zuckerman, M. (1993). P-impulsive sensation seeking and it's behavioral, psychophysiological and biochemical correlates. *NeuroPsychobiology, 28*, 30-36.